

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
UNIVERSITY “GOCE DELCEV” SH TIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

**ОБРАЗОВАНИЕТО ВО XXI ВЕК
– СОСТОЈБИ И ПЕРСПЕКТИВИ –**

**МЕЃУНАРОДНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
– ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ –**

**EDUCATION IN XXI CENTURY
– CONDITIONS AND PERSPECTIVES –**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC
CONFERENCE
– PROCEEDING BOOK –**

Штип, 24 – 25 Септември, 2015
Shtip, September, 24-25, 2015

fesconference@ugd.edu.mk

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
UNIVERSITY “GOCE DELCEV” SHIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

**ОБРАЗОВАНИЕТО ВО XXI ВЕК
– СОСТОЈБИ И ПЕРСПЕКТИВИ –**

**МЕЃУНАРОДНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
Штип, 24 – 25 Септември, 2015**

– ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ –

**EDUCATION IN XXI CENTURY
– CONDITIONS AND PERSPECTIVES –**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC
CONFERENCE
Shtip, September, 24-25, 2015**

– PROCEEDING BOOK –

Штип, 2016

Издавач / Publisher

Универзитет „Гоце Делчев“ Штип University "Goce Delcev" - Stip
Факултет за образовни науки Faculty of Educational Science

За издавачот / For publisher

Проф.д-р Соња Петровска, декан / PhD Sonja Petrovska, Dean

Издавачки совет / Publishing council

проф. д-р Блажо Боев Prof. Blazo Boev, PhD
проф. д-р Лилјана Колева Гудева Prof. Liljana Koleva Gudeva, PhD
проф. д-р Кирил Барбареев Prof. Kiril Barbareev, PhD
проф. д-р Дејан Мираковски Prof. Dejan Mirakovski, PhD

Главен и одговорен уредник / Editor in chief

Проф.д-р Соња Петровска PhD Sonja Petrovska

Технички уредник / Technical Editing:

Доц. д-р Верица Јосимовска Ass. Prof. Verica Josimovska, PhD
Доц. д-р Билјана Попеска Ass. Prof. Biljana Popeska, PhD
Доц. д-р Деспина Сивевска Ass.Prof. Despina Sivevska, PhD
Славе Димитров Slave Dimitrov

Јазично уредување / Language Editor:

Виолета Карагунова / Violeta Karagunova (Macedonian language)
Снежана Кирова / Snezana Kirova (English language)

Дизајн / Design:

Славе Димитров

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

37"20"(082)(048.3)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција (2015 ; Штип)

Образованието во XXI век [Електронски извор] : состојби и
перспективи : книга на апстракти / Меѓународна научна конференција,
Штип, 24-25 септември, 2015 = Education in XXI century : conditions
and perspectives : book of abstracts / International scientific
conference, Shtip, September, 24-25, 2015. - Текст во PDF формат,
содржи 100 стр.. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев", Факултет за
образовни науки = Shtip = University "Goce Delcev" Shtip, Faculty of
educational sciences, 2015

Начин на пристап (URL): <https://e-lib.uqd.edu.mk/naslovna.php>. -

Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 29.12.2015. -
Фусноти кон текстот

ISBN 978-608-244-275-4

1. Насп. ств. насл.. - I. International scientific conference
(2015 ; Shtip) види Меѓународна научна конференција (2015 ; Штип)

а) Образование - 21 в. - Зборници - Апстракти

COBISS.MK-ID 100254474

Organizers:

University "Goce Delcev" - Stip
Faculty of Educational Sciences
Republic of Macedonia

Organizing Committee:

Sonja Petrovska, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Todor Cepreganov, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Nikola Smilkov, Art Academy, University Goce Delcev Stip, Republic of Macedonia

Kiril Barbareev, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Despina Siveska, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Biljana Popeska, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Traje Stojanov, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Irena Kitanova, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Oliver Cackov, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Jadranka Runceva, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Verica Josimovska, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Editorial board:

Ph.D Leonid F. Chuprov, Russian Academy of Natural History (RANH, Moscow), Chernogorsk, Russia

PhD Mark R. Ginsberg, College of Education and Human Development at George Mason University, Fairfax, Virginia, USA

Ph.D Ivan Prskalo, Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia

PhD Milan Matijević, Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia

Ph.D Sinisa Opic, University of Zagreb, Croatia

Ph.D Tamara Gazdic-Aleric, Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia

PhD Zaharnytska Iryna Ivanivna, Institute of the Child Development, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine

PhD, Lutsenko Iryna Oleksiivna, Department of Children's Creativity, Institute of the Child Development, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine

PhD Sukhorukova Halyna Viktorivna, Department of Children's Creativity, Institute of the Child Development, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine

- PhD Kot Nataliia Mykhailivna**, Department of Theory and History of Preschool Pedagogy, Institute of the Child Development, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine
- PhD Anna Studenska**, Faculty of Ethnology and Educational Science, University of Silesia, Poland
- Phd Alina Szczurek-Boruta**, Faculty of Ethnology and Educational Science, University of Silesia, Poland
- PhD Stojan Bogdanovic**, University of Nis, Serbia
- PhD Stojan Cenikj**, Teaching Faculty, Vranje, University of Nis, Serbia
- PhD Stana Smiljkovikj**, Teaching Faculty, Vranje, University of Nis, Serbia
- PhD Emina Hebib**, Faculty of philosophy, Belgrade, Serbia
- PhD Živorad Milenovic**, Teaching Faculty, Ieposavic, University of Kosovska Mitrovica, Serbia
- PhD Prof. Iliana Petkova**, Faculty of Education, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Sofia, Bulgaria
- PhD Trayan Popkochev**, Sout-West University "Neofit Rilski" Blagoevgrad, Bulgaria
- PhD Krasimira Mutavchieva**, Trakiski Univerzitet, Faculty of Pedagogy, Stara Zagora, Bulgaria
- PhD Eleonora Mileva**, Teaching Faculty, National Sports Academy "Vasil Levski", Sofia, Bulgaria
- PhD Anzhelina Yaneva**, Sports Department, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Sofia, Bulgaria
- PhD Veselina Ivanova**, Faculty of Education, Trakia University, Stara Zagora, Bulgaria
- PhD Elka Kirilova Yanakieva**, Faculty of pedagogy, Southwest University of Neophyte Rilski, Blagoevgrad, Bulgaria
- PhD Margarita Koleva**, Faculty of pedagogy, Southwest University of Neophyte Rilski, Blagoevgrad, Bulgaria
- PhD Nino Mihajlov**, Faculty of pedagogy, Southwest University of Neophyte Rilski, Blagoevgrad, Bulgaria
- PhD Tatjana Novovic**, Faculty of Philosophy, University of Niksic, Montenegro.
- PhD Sonja Petrovska**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Emilija Petrova Gorgeva**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Snezana Mirascieva**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Snezana Stavreva Veselinovska**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Stevan Aleksoski**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Blaze Kitanov**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Nikola Smilkov**, Art Academy, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Todor Cepreganov**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Snezana Jovanova Mitkovska**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Kiril Barbareev**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Despina Sivevska**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Biljana Popeska**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Trajce Stojanov**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Trajce Nacev**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- PhD Stojko Stojkov**, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- MSc Snezana Kirova**, Faculty of Philology, University Goce Delcev Stip, Macedonia
- MSc Lence Nasev**, Academy of Music, University Goce Delcev Stip, Macedonia

LADIES AND GENTLEMEN, DEAR GUESTS!

With great honor and pleasure I welcome You on behalf of all teachers, associates, employees and students of the Faculty of Educational Sciences at the University "Gotse Delchev" in Shtip and I wish You pleasant moments during this solemn event organized to mark 20 years of university education of teachers.

But in fact, the Faculty of Educational Sciences basis its twenty years of existence on 146 year continuous development of formal education of teachers and preschool teachers in the region. The achievements of the Pedagogical-Seminary school founded in 1869, the existence of which is linked to the name of the creator of the first primer and the first textbook for teachers - School Pedagogy - Josif Kovachev, and to the name of the great teacher Gotse Delchev, followed by the School for Teachers established in 1946, Higher Pedagogical School founded in 1959, and the Pedagogical Academy (1961) are woven into the tradition and development of our Faculty.

In 1995 the two-year formal education of teachers and preschool teachers developed into four-year university studies.

In 2007 the Pedagogical Faculty became part of the State University "Goce Delchev" in Shtip, said to be the fastest growing university in Macedonia.

Following the global trends in teacher education, modern trends in education policymaking in Europe and in the world, respecting the knowledge of the history of civilizations as an important intellectual resource for social development, as well as scientifically and experientially diagnosed educational challenges that have emerged as a result of deep changes of values in our society and globalization trends (scientific, educational, technological, and economic) the Faculty of Educational Sciences has designed study programs for I, II and III cycle of studies in accordance with the organizational - pedagogical quality standards in compliance with the principles of the Bologna Declaration and European credit-transfer system with a high level of recognition in the area of European Higher Education.

If 20 years ago our Faculty started to implement teaching with 5 PhDs and 3 masters as regular employees, today we can proudly say that our academic community is comprised of 20 PhDs and one master.

Today our students have the opportunity to educate themselves at the faculty which sees its future as a continuous development aimed at:

- Strengthening and expanding international partnerships
- Popularization of mobility of students and staff,
- Internationalization and improvement of scientific research work,
- Improvement of pedagogical approaches to teaching and links with practice, putting students at the center of the educational process.

Ladies and Gentlemen,

I take this opportunity to thank you for coming today to celebrate with us the teaching profession and our contribution to it.

We are quite aware that the road to success is long and winding and it is easier to travel with joint forces. That is why we wanted to mark this celebration by organizing a scientific conference dedicated to education in the 21st century. Let us share our knowledge, understanding and experiences regarding the situation and perspectives and suggest possible ways of modernization. 89 papers have been submitted and there are authors from 8 countries. This is really promising!

Once again, I wish you all a warm welcome and successful work.

Dean,
Prof. d-r Sonja Petrovska
24. 09. 2015., Stip

ПОЧИТУВАНИ ...

Со голема чест и задоволство, Ве поздравам во името на сите наставници, соработници, вработени и студенти на Факултетот за образовни науки при Универзитетот Гоце Делчев во Штип и Ви посакувам пријатни моменти во текот на оваа свечена манифестација организирана по повод 20 годишно факултетско образование на наставници и воспитувачи.

Факултетот за образовни науки своето постоење го темели на 146 годишниот континуиран развој на формалното образование на наставници и воспитувачи на овие простори. Во традицијата и развојот на нашиот факултет се вткаени достигнувањата на Педагошко-богословското училиште основано во 1869 год. Со чие постоење се врзува името на творецот на првиот буквар и првиот учебник за наставници – Школска педагогија – Јосиф Ковачев, и името на големиот учител Гоце Делчев, па Учителската школа основана во 1946 год, Вишата педагошка школа формирана во 1959 год, Педагошката академија (1961 год.).

Во 1995 година формалното двегодишно образование на наставници и воспитувачи прераснува во четиригодишно факултетско образование.

Во 2007 година Педагошкиот факултет стана дел на државниот Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, кој го носи епитетот најбрзорастечки Универзитет во Р Македонија.

Следејќи ги глобалните тенденции во образованието на наставници, современите тенденции во креирањето на образовните политики во Европа и во Светот, респектирајќи ги знаењата за историјата на цивилизациите како значаен интелектуален ресурс за општествениот развој, како и научно и искусствено дијагностицираните воспитни предизвици кои се појавија како резултат на длабоките вредносни промени во нашето општество и глобализациските тенденции (научни, образовни, техничко-технолошки, економски) ФОН дизајнираше студиски програми за I, II и III циклус на студии согласно организациско –

педагошки стандарди за квалитет, согласно принципите на Болоњската декларација и Европскиот кредит-трансфер систем, со високо ниво на препознатливост во Европскиот високообразовен простор.

Ако пред 20 години нашиот факултет започна да ја реализира наставата и вежбите со 5 доктори на науки и 3 магистри, како редовно вработени, денес со гордост можеме да кажеме дека оваа академска заедница ја сочинуваат 20 доктори на науки и 1 магистер.

Денес нашите студенти имаат можност да се образуваат на факултет кој својата иднина ја гледа како континуиран развој во насока на:

- зајакнување и проширување на меѓународните партнерства,
- омасовување на мобилноста на студентите и на вработените,
- интернационализација и подобрување на научно-истражувачката работа,
- унапредување на педагошките пристапи во наставата и врските со практиката, поставувајќи ги студентите во центарот на образовниот процес.

Почитувани присутни,

Ја користам оваа прилика, да ви се заблагодарам што дојдовте денес заеднички да го чествуваме учителското дело и нашиот придонес во него.

Ние сме сосема свесни дека патот до успехот е долг и кривулест но и дека полесно се патува со заеднички сили. Затоа ова наше празнување сакавме да го одбележиме со Научна конференција посветена на образованието во 21 век, да ги споделиме нашите знаења, разбирања и искуства во врска со состојбите и перспективите како и да предложиме можни начини за негово осовременување.

Уште еднаш, На сите Ви посакувам топло добредојде и успешна работа!

Декан,

Проф. д-р Соња Петровска

24. 09. 2015. година Штип

TABLE OF CONTENTS

1. СО КВАЛИТЕТНИ ПРОМЕНИ ДО ПОКВАЛИТЕТНО УЧИЛИШТЕ Блаже КИТАНОВ	5
2. LANGUAGE CULTURE – A SEGMENT OF LANGUAGE EDUCATION Violeta NIKOLOVSKA	9
3. RESEARCH TRENDS IN EDUCATION IN MULTICULTURAL ENVIRONMENTS IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA Elizabeta TOMEVSKA-ILIEVSKA, Emilija SIMONOVSKA JANACKOVSKA, Sadudin SADIKI	15
4. USING AUTOMATIC TEXT CATEGORIZATION TECHNOLOGIES IN THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS Anna GLAZKOVA	23
5. THE ROLE OF BUSINESS SCHOOL IN THE POST-GRADUATE EDUCATIONAL SYSTEM Nikita RAVOCHKIN	27
6. FORMATION OF ETHICAL RULES (CODE) IN PRESCHOOLERS THROUGH THE BULGARIAN CHILDREN'S FOLKLORE GAMES Julia DONCHEVA	32
7. FORMATION OF HUMAN POTENTIAL: INSTITUTIONAL MECHANISMS AND POLICIES Stanka RINKOVA	36
8. THEORETICAL FORMULATION AND SCIENTIFIC JUSTIFICATION OF THE PROBLEM OF TRAINING TEACHERS IN TECHNICS, TECHNOLOGY AND ENTREPRENEURSHIP Tsvetana KOSTADINOVA ANTIPESHEVA	41
9. INTERACTIVITY IN TEACHING STUDENTS MODERATORS Kosta KOSTOV, Silvia KYUCHUKOVA, Hristina MILCHEVA	45
10. EVALUATION OF STUDENTS' LEARNING UNDER THE PRISM OF EXPECTED OUTCOMES Teuta SHABANI, Suzana NIKODINOVSKA BANCOTOVSKA	49
11. COMMUNICATION IN THE TEACHING PROCESS. INTERACTIVE NATURE OF COMMUNICATION Valentina VASILEVA	57
12. PHYSICAL ACTIVITY OF 3-4 YEARS OLD CHILDREN IN KINDERGARTEN Filip SHABANSKI	60
13. MACEDONIAN LANGUAGE IN SECONDARY EDUCATION Liljana MAKARIJOVSKA, Zhaklina GJORGIJOSKA	64
14. STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS TEACHING GRAMMAR IN THE FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM Vesna KOCEVA, Marija TODOROVA	69
15. FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM ANXIETY Marija TODOROVA, Vesna KOCEVA	75
16. TEACHERS AS A FACTOR FOR THE DEVELOPMENT OF KEY COMPETENCE CULTURAL EXPRESSION AMONG STUDENTS Svetlana PANDILOSKA GRNCHAROVSKA, Fadbi OSMANI, Gordana STANKOVSKA	82
17. INTRODUCTION OF THE DUAL SYSTEM IN THE BULGARIAN VOCATIONAL EDUCATION – REALITY AND CHALLENGES Svetlana NIKOLAEVA	86

18. THE VALUES OF EDUCATIVE FUNCTION IN RELATION PARENT-SCHOOL Ardita CEKA, Rabije MURATI	89
19. ELECTRONIC VERSUS TRADITIONAL TEST FOR MATHEMATICS IN PRIMARY SCHOOLS Katerina PANEVA	93
20. THE SIGNIFICANCE OF LOCALLY DEVELOPED EDUCATIONAL SOFTWARE IN THE PROCESS OF SCHOOLS' COMPUTERIZATION Olga SAMARDJIKJ JANKOVA	99
21. THE ACTIVITY OF MUSICAL GAMES FOR CHILDREN Mujeser ILJAZI	105
22. THE PATIENT IN THE PROCESS OF LEARNING IN HIGHER MEDICAL SCHOOL Silvia KYUCHUKOVA	110
23. INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN TEACHING MUSIC EDUCATION Lence NASEV	113
24. LEISURE TIME AND SPORT ACTIVITIES OF STUDENTS FROM THE FACULTY FOR PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOL EDUCATION AT SOFIA UNIVERSITY "ST. KLIMENT OHRIDSKI" – BULGARIA Georgi IGNATOV	116
25. PLACE OF LIVING AS A FACTOR IN ORGANIZING STUDENTS' LEISURE TIME Despina SIVEVSKA, Biljana POPESKA	122
26. METHODOICAL APPROACH TO LEARNING ABOUT THE HOLOCAUST BY THE MODEL OF YAD VASHEM SCHOOL Zhivorad MILENKOVIC	129
27. A HERMENEUTIC READING OF A POETIC LITERARY WORK DURING IMPLEMENTATION OF A LESSON Milena RISTOVA-MIHAJLOVSKA	136
28. SOME GUIDELINES FOR INTELLECTUAL PREPARATION DURING PHYSICAL CONTACT BETWEEN THE INSTRUMENT AND THE PIANIST Angele MIHAJLOVSKI	142
29. IMPLICATION OF EFFECTIVE SCHOOL MANAGEMENT FOR THE CONTINUING PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS Kristinka OVESNI, Emina HEBIB, Vera RADOVIĆ	148
30. THEORIES, SOCIAL EXPERIENCES AND PRACTICE IN INTERCULTURAL PEDAGODY Alina SZCZUREK-BORUTA	157
31. TEACHERS' ASSESSMENTS OF CERTAIN CURRICULAR DETERMINANTS IN PRIMARY SCHOOL Milan MATIJEVIĆ, Siniša OPIĆ, Goran LAPAT	162
32. THE SOCIO-POLITICAL IMPACT OF THE NEW SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL TRENDS IN ARCHAEOLOGY, HISTORY AND RELATED FIELDS Ljuben TEVDOVSKI	172
33. THE PRACTICE OF TAEKWONDO AS A PREDICTOR OF MOTOR ABILITIES Ivan PRSKALO, Anamaria RADIĆ	178
34. THE RELATION MOTIVE - TEACHING CONTENT IN STIMULATING COGNITIVE ABILITIES THROUGH ARTISTIC ACTIVITIES AT PRESCHOOL AGE Maja RAUNIK KIRKOV	182
35. CONTEMPORARY ADULT LITERACY MODELS Elena RIZOVA, Zoran VELKOVSKI	188

36. COMPARATIVE ANALYSIS OF PROGRAMS FOR PRE-SCHOOL EDUCATORS IN EUROPE Kiril BARBAREEV, Alma TASEVSKA	196
37. INCLUSIVE EDUCATION - ROLE OF THE TEACHER AND BENEFITS Sonja PETROVSKA	203
38. THEORETICAL APPROACHES TO MODERN INTERPRETATION OF PEDAGOGY OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS Eleonora MILEVA	210
39. POSTMODERN CONCEPTS OF FOUCAULT'S EDUCATION AND ITS RELATIONSHIP WITH DISCIPLINE Kushtrim AHMETI	215
40. ECOLOGY – A NECESSARY FACTOR IN TEACHING METHODS FOR NATURE AND SOCIETY STUDIES FOR FORMING A RESPONSIBLE PERSON Oliver CACKOV, Tatjana GREGOVA	219
41. THE ISSUE OF RESPECTING THE DEVELOPMENTAL POSSIBILITIES AND ACTIVITY-PLANNING IN EARLY CHILDHOOD DEVELOPMENT Alma TASEVSKA, Kiril BARBAREEV	223
42. INTEGRATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES INTO PRESCHOOL EDUCATION Tatyana V. NIKULINA	228
43. WHAT SHOULD MODERN SCHOOL LEARN Snezana KIROVA, Dragana KUZMANOVSKA, Biljana IVANOVA	233
44. EDUCATIONAL FUNCTION OF THE SCHOOL IN CONTEMPORARY SOCIETY Emilija PETROVA GORGEVA, Mitko KOCEV	238
45. SOME METHODS IN TEACHING PHYSICAL AND HEALTH EDUCATION Marjan MALCEV	243
46. REVIEW OF ADOLESCENT LITERATURE THROUGH COMPARATIVE ANALYSIS OF THE NOVELS "THE BLUE PATH OF LOVE" BY METODI MANEV AND "VOICE OF LOVE" FROM GROZDANA OLUJIC Jovanka DENKOVA	247
47. INTERPRETATION OF A LYRIC POEM IN IV AND V GRADE Blaze KITANOV, Irena KITANOVA	253
48. TRAINING EFFICIENCY OF CYCLISTS SPECIALIZED IN ROAD CYCLING Ivan KOLEV	258
49. PHYSICAL EDUCATION AND DIAGNOSTIC PROCEDURES Veselina IVANOVA, Galena TERZIEVA	262
50. PROTECTION OF IMMOVABLE CULTURAL HERITAGE THROUGH EDUCATING STUDENTS OF PRIMARY AND SECONDARY EDUCATION Trajce NACEV, Dragan VESELINOV	265
51. FORMATION OF TOLERANCE IN ADOLESCENTS Valentina VASILEVA	271
52. NEW EDUCATIONAL POLICIES AND THEIR REFLECTIONS ON SOCIAL DEVELOPMENTS Daniela KOCEVA, Snezana MIRASCIEVA	275
53. PRESENCE OF ENTREPRENEURSHIP IN PRIMARY EDUCATION IN MACEDONIA Lulzim MEHMETI	280
54. CONSONANT /J/ IN COLLOQUIAL SPEECH AND ITS IMPACT ON WRITING Blaga PANEVA	284
55. METHODOLOGICAL STRUCTURE OF A LESSON FOR INTERPRETATION OF A FAIRY TALE Irena KITANOVA	289

56. THE INFLUENCE AND THE EFFECTIVENESS OF FORMATIVE ASSESSMENT AND THE FEEDBACK IN STUDENTS' SUCCESS AND ACHIEVEMENTS Valdeta ZENUNI-IDRIZI	294
57. AESTHETIC EDUCATION OF EDUCATORS AS A FUTURE CHALLENGE Valentina PAJAZITI, Vlora MARKU-TUQI	299
58. SOCIAL AND COMMUNICATIONAL-INTERACTIVE COMPETENCES OF TEACHERS AND STUDENTS IN EDUCATION Florina SHEHU	302
59. INFLUENCE OF MEDICINES ON THE COGNITIVE SKILLS OF CHILDREN WITH CHRONIC DISEASES Elena IVANOVA BUYUKLIEVA	308
60. THE SPIRITUAL ASPECT OF HUMAN DEVELOPMENT AND THE EDUCATION IN XXI CENTURY Eleonora PENCHEVA	312
61. RESEARCH IN TEACHING PRACTICE Snezana JOVANOVA-MITKOVSKA	316
62. HOW ARE PEACE AND TOLERANCE REPRESENTED IN HISTORY TEXTBOOKS FOR PRIMARY AND SECONDARY EDUCATION Todor CEPREGANOV, Sonja NIKOLOVA	324
63. ETHICS AS TEACHING Trajce STOJANOV	330
64. RISK ASSESSMENT OF HYGIENIC AIR QUALITY UPON PRESCHOOL CHILDREN'S HEALTH IN KINDERGARTEN "VERA CIRIVIRI TRENA" IN SHTIP Snezana STAVREVA VESELINOVSKA	335
65. ABOUT SOME EDUCATIONAL GOALS IN TEACHING-SOCIO-CULTURAL PROBLEM OR A CHALLENGE MODERN EDUCATION Snezana MIRASCHIEVA, Emilija Petrova GJORGJEVA, Daniela KOCEVA	339
66. ESCAPE FROM THE WAR –TIME IN THE UNCERTAINTIES OF LIFE TO REFUGEE IN BULGARIA. FUNDAMENTAL RIGHTS OF PERSONS SEEKING INTERNATIONAL PROTEKTION IN TERMS OF THE BUREAUCRATIC SYSTEM IN BULGARIA Pavlin PETROV	344
67. HIGHER EDUCATION IN THE PERIOD OF TRANSITION Verica JOSIMOVSKA	353
68. RESEARCH OF THE CONFLICT ZONES IN THE SYSTEM OF INTERPERSONAL RELATIONSHIPS OF THE CHILD BY THE METHODOLOGY OF RENE GILLE Julia DONCHEVA	356
69. CLASSROOM SOCIAL CLIMATE Despina SIVEVSKA	360
70. COMPATIBILITY OF PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOLA IN R. MACEDONIA Snezana JOVANOVA-MITKOVSKA, Biljana POPESKA	366
71. THE IMPORTANCE OF THE CAREER CONSELING PROCESS Tanja ATANASOSKA, Biljana CVETKOVA DIMOV, Ana GJORGJEVA	376
72. ROLE OF MANAGEMENT IN IMPLEMENTING EDUCATION INCLUSIVE POLICIES Sadete TERNAVA-OSMANI, Voglushe KURTESHI	380
73. WHICH FACTORS ACCORDING TO THE PARENTS AFFECT THE EDUCATION OF CHILDREN Voglushe KURTESHI	385

74. THE PHILOSOPHICAL PARADIGM OF SIGMUND FREUD Slobodan MARKOVIC	370
75. EDUCATIONAL NEEDS AND ACHIEVEMENTS OF ROMA CHILDREN AND OTHER CHILDREN FROM MARGINAL ETHNIC GROUP IN RM Stevan ALEKSOVSKI	377
76. COMMUNICATIVE-PEDAGOGICAL FEATURES OF COMMUNICATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS-COMMUNICATIVE COMPETENCE Biljana GRAMATKOVSKI, Jasminka KOCHOSKA	387

A HERMENEUTIC READING OF A POETIC LITERARY WORK DURING IMPLEMENTATION OF A LESSON

Milena RISTOVA-MIHAJLOVSKA¹

Abstract

The ancient human history again today and deliberately reveals the symbolic images and motifs that have outlived man. When archaeologists dig in the distant past, find statues, buildings, temples and languages that speak about ancient times and beliefs. In contemporary, modern and postmodern poetry from such images and symbols are also required part. "Modern" interpretation of a literary text (based on the theory of literature!) asks from the reader / recipient to be interpreted properly. The purpose of this paper is through a practical example to open the horizons of contemporary teacher / mentor / professor in the way of interpretation (ie analysis!) of the poetic literary work. Specifically, through the displayed interpretation of the song "Needless letters to God" by Ante Popovski, we will evoke the (not so short) paraphrased quotes from two important papers by underlining the role of old symbols and collective unconscious and thus to encourage a creating a different curricula hour. In this way, the poetic work is closer to the reader / learner / student and pretends to be a lifelong saving. This kind of interpretation and hermeneutical "striping" of the the literary work allows permanent retention of micro-structural elements of the poetics of poetry in memory of the reader.

Key words: *interpretation, hermeneutics, a glossary of symbols.*

Вовед или кратко толкување на вештината на толкување

„Со што и од каде уметникот е она што тој е? Со делото, зашто кога се вели дека делото го слави мајсторот, тоа значи дека, пред сè, делото овозможува уметникот да праизбликне како мајстор на уметноста. Уметникот е праизбликот на делото. Делото е праизбликот на уметникот. Ниту едното од нив не може да постои без другото. Уметникот и делото се засекогаш во себе и во нивната меѓусебна поврзаност во едно посредување низ едно трето, коешто, всушност, е она првото, кое е прво само заради она од коешто уметникот и уметничкото дело го добиваат своето име, а тоа, имено, е уметноста“.²

Ако според вообичаената претстава, делото праизбликнува од и низ дејноста на уметникот, тогаш нашата примарна задача во овој труд ќе биде толкување на производот од праизбликот. Впрочем, праизбликот на уметничкото дело го означува:

- она од каде што една ствар е;
- она со што една ствар е;
- она што таа е;
- начинот на кој таа е.

Преку откривањето на сите овие спецификации на делото, преземени од Хајдегеровите ставови, толкувачот се стреми да ја дефинира сушноста на делото. Прашањето за праизбликот на уметничкото дело се прашува за неговото суштествено потекло, за неговата стваровидност, за односот меѓу Ознаката и Означеното. Тргувајќи од последново, уметничкото дело означува и нешто Друго, нешто повеќе од она што е самата ствар нешто што во делото го чини уметничкото. Делото јавно нè запознава со Другото, тоа го разоткрива Другото, остварувајќи најчесто алегориска функција.

Она што посебно е истакнато од Хајдегер е тезата дека „делото е симбол (...) Алегоризјата и симболот ја даваат граничната претстава во чие видно поле веќе одамна се движи обележјето на уметничкото дело. Единствено тоа Едно во делото кое разоткрива нешто Друго, имено, она Едно кое нè

¹ Municipality of Stip, Stip, Republic of Macedonia, ristova_milena@yahoo.com

² Хајдегер, Мартин: Праизбликот на уметничкото дело - Магор, Скопје 2006 (стр. 9).

поврзува со нешто Друго, е тоа што го сочинува стваровидото во уметничкото дело. Ни се присторјува, небаре, стваровидото во уметничкото дело да е подлогата, во која и врз која е изградено Другото и Суштественото. И нели ова стваровидо е она што одлучува за тоа што, всушност, е она коешто уметникот го прави во својот занает?“¹

Во практична смисла тоа значи дека секое уметничко дело подлежи на толкување, но на начин каков што сугерира целокупната литература, консултирана при остварувањето на оваа наша работа.

„Реториката е уметност на убедувањето; поетиката е уметност на создавањето фигури и схеми, чија функција е да се проширува индивидуалната и колективната имагинација; херменевтиката е уметност на толкувањето текстови во различен контекст од оној на авторот и оној на оригиналната публика на текстовите, со цел да открие нови димензии на реалноста“.²

Теоријата на толкувањето се нарекува херменевтика, односно „теоријата на вештината на толкување на преобразбите на животот, фиксирани во пишаните знаци ја нарекуваме херменевтика.

Преку практиката на толкувањето, херменевтиката се стреми:

- да го погледне 'одблиску' ракописот;
- да ги поврзе неговите фрагменти во една целина, со цел да го возобнови неговото првобитно единство;
- да го дешифрира значењето на текстот;
- да го разбере светот, светот на другиот и сопствениот свет;
- да го разбере туѓиот и различен од него јазик;
- да ја разбере сопствената другост и 'туѓост';
- да разбере некој јазичен исказ, уметнички и културен факт и симбол;
- да сфати и да приопшти во 'поедноставна' (разбирлива, сфатлива, поимлива) форма некој 'секундарен' моделативен дискурс во усмен или напишан вид, некој дискурс кој е повеќеозначен, конотативен, или од која било друга семантичка, стилска, традициска и социо-културна причина не е доволно јасен и, потоа, тоа разбирање да го артикулира во објаснување кое ќе биде корисно за другите и приопштено од другите, така што ќе стекне статус и функција на толкување на некој дискурс“.³

Си дозволуваме да цитираме еден малку поопширен пасус од трудот „Херменевтика и поетика“, приреден од проф. д-р Катица Кулавакова, со цел преку исказите на нејзините најтемелни проучувачи да ја истакнеме основната цел на херменевтиката.

Интерпретација на песната „Излишно писмо до Бога“

Во песната „Излишно писмо до Бога“, Анте Поповски пеејќи, ја изречува тезата за прастароста на птиците, морето, тревките, дождовите, ветровите, изгревите и залезите, наспроти датирањето на (христијанскиот) Бог. Притоа ќе се задржиме главно на две релативни метафори во кои како симболи се јавуваат птиците и морето.

„Древната човекова историја денес одново смислено се открива во симболичните слики и мотиви кои го имаат надживеано човекот. Кога археолозите копаат по далечното минато, наоѓаат кипови, градби, храмови и јазици, кои говорат за старите времиња и верувања“.⁴ Такви слики и мотиви се среќаваат во песната „Излишно писмо до Бога“ што подолу ќе ја интерпретираме.

Според насоките дадени во стручната литература, а посебно во трудот насловен како „Херменевтика и поетика“, важен е контекстот во кој се наоѓа симболот, но, секако, и насловот на песната. Тргувајќи од тоа, првенствено, ќе ја земеме предвид симболиката на писмото што според „Речник на симболите“ е „еден антички документ кој го претставува Тот како знаците на писмото ги извлекува од сликите на боговите. Поради тоа писмото се јавува на сликата на Бога, има свето потекло и се поистоветува со човекот. Тоа е визуелен знак на Божествената активност, на прикажувањето на

¹ Хајдегер, Мартин: Праизбликот на уметничкото дело - Магор, Скопје 2006 (стр. 14).

² Кулавакова, Катица: Херменевтика и поетика - Скопје, Култура, 2003 (стр. 53).

³ Исто.

⁴ Јунг, Карл Густав: Човек и негови симболи – Љубљана, Младост, 1987 (стр. 106-109).

зборот. Некои муслимански езотеристи од буквите прават составни делови на самото тело на Бога¹. Во Речникот на симболи се истакнува и дека „не постои ништо на светот што не е писмо“.²

Во песната „Излишно писмо до Бога“ за попрегледна интерпретација ќе ги нумерираме стиховите:

1. „Им благодарам, о Боже, на птиците
2. кои со својот лет ги препишуваат
3. моите соништа врз небото.
4. Му благодарам, о Боже, на морето
5. што ќе остане да ја следи
6. преселбата на моите зборови низ неизвесноста.
7. и на ветровите³ и на дождовите⁴
8. и на изгревот⁵ и на залезите.⁶
9. Им благодарам, о Боже, на тревките⁷
10. кои ми беа сведоци за сè.

(Излишно писмо до Бога)

Во цитираните десет стиха трипати се јавува вокација кон Бога; трипати се јавува благодарност кон персонифицираните птици, кон морето, ветровите, дождовите, изгревот, залезите и тревките; а на синтаксичко рамниште, пак, трипати се јавува *метафора* – *релативна реченица*, односно релативна метафора.

Релативните метафорични искази се мошне чести во современото македонско поетско творештво. „Тие не се јавуваат во проста форма, туку најчесто доаѓаат развиени (...) и обично имаат атрибутивно-детерминативна функција“.⁸ Така во песнава, на птиците, на морето, на ветровите, на дождовите, на изгревот, на залезите и на тревките им се даваат особини со кои тие се персонифицирани, а токму со описот на нивните својства, на ниво на текст, се добива релативната метафора. Да се персонифицираат природните појави, апстрактните предмети, животните или билките, значи, ним да им се дадат човечки особини. Анте Поповски тоа овде умешно го сторил. Персонификацијата е во суштина посебен вид метафора, со која во случајов поетот ги персонифицира птиците, давајќи им особина да можат да пишуваат, препишуваат и пренесуваат; го персонифицира морето, давајќи му особина да ја следи преселбата на поетовите зборови; ги персонифицира ветровите, дождовите, изгревот, залезите и тревките давајќи им свидетелска улога.

Користејќи го „Речник-от на симболите“⁹, како да доаѓаме до констатација дека поетот Поповски бил совршен познавач на симболичкото значење на птиците и морето бидејќи со описот што им го дал преку релативната метафора, како резимирано да го стихувал она што за птицата и морето стои во „Речникот“.

¹ Шевалие, Жан и Гербран, Ален: Речник на симболите - Скопје, Табернакул, 2005 (стр. 784).

² Истото.

³ Ветер – симбол на испразнетост, нестабилност, непостојаност, божествен гласник е во Псалмите и во Куранот. Ветерот му го дава своето име на светиот дух – Божиот дух се нарекува ветер. Во хундистичката симболика ветерот Вају е космички здив и збор; посредник меѓу небото и земјата; Вају навлегува, издувува и прочистува; Ветерот е поврзан со водата. Ветерот е роден од духот, а ја создал и светлината според Мануовите закони според индиските космогониски преданија. Во: Речник на симболите - Скопје, Табернакул, 2005 (стр.146) од Шевалие, Жан и Гербран, Ален.

⁴ Дожд – небеско семе; има или позитивен или негативен оплодувачки израз. Тоа е и небеска казна што го уништува човештвото преку Потопот. Во: Речник на симболите - Скопје, Табернакул, 2005 (стр. 256) од Шевалие, Жан и Гербран, Ален.

⁵ Изгрев и залез – дуализам, двојна улога на сонцето. Во: Речник на симболите - Скопје, Табернакул, 2005, (стр. 949) од Шевалие, Жан и Гербран, Ален.

⁶ Истото.

⁷ Тревки – симбол на сè што е лековито – го враќаат здравјето, машкоста и плодноста; постои верување дека боговите ги откриле нивните лековити својства; Мирча Елијаде ја поврзува нивната симболика со онаа на дрвото на животот. Во: Речник на симболите - Скопје, Табернакул, 2005 (стр. 1027) од Шевалие, Жан и Гербран, Ален.

⁸ Кулавкова, Катица: Фигуративниот говор и македонската поезија - Скопје, Наша книга, 1984 (стр. 219).

⁹ Шевалие, Жан и Гербран, Ален: Речник на симболите - Скопје, Табернакул, 2005.

Но наспроти тоа не ја исклучуваме и можноста „тие (праслики и прасимболи; слики и симболи) да постојат затоа што несвесниот дух на модерниот човек ја има зачувано способноста за создавање на симболи, а таа способност некогаш навлегла во душата на верувањата и обредите на примитивниот човек и сè уште игра улога во важноста на психата. Важна е пораката што ја донесуваат тие симболи“.¹

Оттука се отвора прашањето: дали Анте Поповски бил совршен познавач на симболиките на птицата и морето или овде одиграло улога *колективното несвесно*?

„Најнапред, поимот на несвесното се ограничувал на тоа да ја означи состојбата на потиснатите или на заборавените содржини. Несвесното кај Фројд е собирно место на заборавените и потиснати содржини. Еден слој на несвесното има лична природа. Ние го нарекуваме лично несвесно. Но тоа почива врз еден подлабок слој што веќе не произлегува од личното искуство, туку е вродено во нас. Тој подлабок слој се нарекува *колективно несвесно*. Јунг го избрал изразот *колективно* оти не станува збор за несвесно од индивидуална, туку од општа природа. Тоа кај сите луѓе е идентично.

Душевната егзистенција се препознава само по присуството на содржините што се способни да станат свесни. Затоа за несвесното можеме да зборуваме само ако сме во состојба да ги докажеме неговите содржини. Содржините на личното несвесно се т.н. чувствено нагласени комплекси што го чинат личниот интимитет на душевниот живот. Содржините на колективното несвесно, пак, се т.н. архетипови. Кај колективно-несвесните содржини се работи за древни или за изворни типови, т.е. за општи слики што отсекогаш постоеле“.²

Според „Речник-от на симболи“ *птицата*³ означува:

- *врска меѓу небото и земјата,*
- *небесен знак или порака,*
- *слика на душата што се ослободува од телото,*
- *виша состојба на битието,*
- *небесна гласничка во кинеската книжевност од епохата на Хан. (Поетот Сен-Џон Перс напишал: „Птиците ни чуваат нешто од песната на создавањето!“)*

На птиците во оваа песна им е дадена особина да ги препишуваат поетовите соништа врз небото, а со тоа се создава писмо! (песна). Притоа лирскиот субјект на птиците им дава улога на медијатори меѓу поетовите соништа и небото. Им дава препишувачка = пренесувачка = миметичка улога. Со Аристотеловски речник кажано, на птиците овде им е дадена улога на „поетско прикажување преку поддражување“.⁴

Според „Речникот на симболи“ под симболот *море*⁵ стои следново:

- *морето симболизира динамика на животот;*
- *место на раѓања, преобразби и повторни раѓања;*
- *преодна состојба меѓу апстрактните можности и определени остварувања; амбиваленција – слика на животот и слика на смртта;*
- *несигурност, сомнеж, неодлучност;*
- *водена површина од која излегуваат и чудовишта: тоа е слика на потсвеста што претставува извор на струења кои можат да бидат животворни или смртоносни;*
- *место преку кое се оди во друг свет;*
- *старите еврејски писатели јасно кажуваат дека морето е создадено од Бог (Битие, 1, 10) и дека му е потчинето;*
- *симболизира создавање и го сметаат за создавач;*
- *во мистиката е симбол на светот и човековото срце како седиште на страстите.*

Во песната, што ја интерпретираме, на морето му се дава особина за будно следење на *преселбата на поетовите зборови*. „Преселбата на моите зборови“ на синтаксичко ново претставува генитивна метафора или метафора на припадност.

¹ Јунг, Карл Густав: Човјек и негови симболи – Љубљана, Младост, 1987 (стр. 106-109).

² Јунг, Карл Густав: Човјек и негови симболи – Љубљана, Младост, 1987 (стр. 106-109).

³ Шевалие, Жан и Гербран, Ален: Речник на симболите - Скопје, Табернакул, 2005 (стр. 1092).

⁴ Аристотел: За поетиката – Култура, Скопје, 1990 (стр. 130).

⁵ Шевалие, Жан и Гербран, Ален: Речник на симболите - Скопје, Табернакул, 2005 (стр. 1092).

Структурата на генитивната метафора ја прикажуваме шематски:

именка+„на“+именка	преселбата+„на“+моите зборови	глаголска именка+„на“+придавка+именка
--------------------	-------------------------------	---------------------------------------

Да се преселат поетовите зборови значи да резултира создавањето на зборот; значи дека на преселбата на зборовите ѝ претходат: созревање во тишина, излегување од праутробата на поетот = раѓање и нивно материјализирање. Бидејќи станува збор за една цикличност на создавањето на зборот, јасна е врската меѓу преселбата на зборовите и морето.

Морето е тоа што ја следи таа преселба и кое според „Речникот на симболите“, покрај другото, претставува *место на раѓања, преобразби и повторни раѓања*¹, како и *место преку кое се оди во друг свет*,² а во случајов зборовите одат од праутробата на поетот кон небото.

Она што во понатамошниот дел од песната го пее поетот е следново:

11. *Но, Господи, бидејќи сите тие*
12. *се многу постари од тебе*
13. *зар не е залудно да се пишува писмо*
14. *до тебе наместо до нив?*
15. *Ами Ти, сè уште си невина рожба човекова*
16. *создадена за да бидеш вечен и да паметиш*
17. *бидејќи тој е минлив; ти сè уште*
18. *си невино детенце кое не ги распознава*
19. *дури ни буквите, не знае ништо за зборовите,*
20. *не чита песни –*
21. *Ти, едноставно си - Бог!*

(Излишно писмо до Бога)

Според Хајдегер, „ствар се означува и нешто што не се појавува. Една таква ствар која не се појавува, имено, според Кант е целината на светот, па дури една таква ствар е и самиот Бог“.³

На крајот од „Излишното писмо до Бога“ поетот дава дефиниција за Бог, потенцирајќи ја прастароста на сите оние (птици, море, ветрови, дождови, тревки, изгрев, залез) кои му биле сведоци за сè.

Заклучок

И конечно - целта на оваа интерпретација на литературен текст е да едуцира, да потсетува за начините на инвентивна анализа, да поттикне креативност кај новиот читател и книжевен работник; да искаже за животот на едно време, да стимулира паметење на вековите во кои нивните автори пишувале, препишувале, создавале; да укаже на начините за расчитување на симболите и да помогне при доближување на херменевтичката анализа на современата македонска поезија до современиот читател и творец. За поодблиску да доловиме што точно значи херменевтиката како поимање, претставивме и конкретни примери, цитиравме и соодветно дефинирање за херменевтиката, прифатено и усогласено во домашни и во светски рамки. Во суштина, древната човекова историја денес одново смислено се открива во симболичните слики и мотиви кои го имаат надживеано човекот. Кога археолозите копаат по далечното минато, наоѓаат склуптури, градби, храмови и јазици, кои говорат за старите времиња и верувања. Други симболи нам ни откриваат филозофите и историчарите

¹ Шевалие, Жан и Гербран, Ален: Речник на симболите - Скопје, Табернакул, 2005 (стр. 668-669).

² Шевалие, Жан и Гербран, Ален: Речник на симболите - Скопје, Табернакул, 2005 (стр. 668-669).

³ Хајдегер, Мартин: Праизбликот на уметничкото дело - Магор, Скопје 2006 (стр. 15, 16).

на религијата, кои можат да ги преведат тие верувања на сфатливи модерни поими. Нив ги оживуваат културните антрополози. Тие покажуваат како исти симболички обрасци/примероци можат да се најдат во обредите или митовите на малите племенски заедници, кои сè уште постојат на работ на цивилизацијата и кои со векови не се менувале. Сите такви истражувања значително придонеле за поткревање на свеста на модерните луѓе кои ги сметаат таквите симболи како припадност на народите од стариот век или на заостанатите модерни племиња и дека со тоа се неважни за сложеноста на модерниот живот. Како што нагласува д-р Јунг човечкиот дух има своја историја и душата (психата) чува многу траги од раната фаза на својот развој. Освен тоа, тие содржини на несвесното одлично влијаат на психата. Ние тие содржини можеме свесно да ги занемариме, но несвесно одговараме на нив и на симболичките одлики, вклучувајќи ги и соништата низ кои се изразуваат. Поединецот може да чувствува дека соништата му се спонтани и неповрзани, но во текот на долгата временска оска/растојание, аналитичарот може набљудувајќи го следот на сликите од соновите, да воочи дека нивните основни црти, сепак, имаат смисла. По некој симбол во таквите сонови потекнува од што д-р Јунг го нарекува „колективно несвесно“, т.е од оној дел од психата што го задржува и пренесува заедничкото психолошко наследство во човештвото. Тоа се и така стари симболи, непознати за модерниот човек што не може тој правилно да ги сфати или асимилира. А токму тука аналитичарот може да помогне за да ја откриеме тајната вредност на некои стари симболи кои не само што не се мртви, туку бараат препородување во модерни облици. Сличностите кои се јавуваат меѓу старите митови и приказни, не се ниту безначајни, ниту случајни. Тие постојат затоа што несвесниот дух на модерниот човек ја има зачувано способноста за создавање на симболи, а таа способност некогаш навлегла во душата на верувањата и обредите на примитивниот човек. Таа способност сè уште игра улога во важноста на психата. Важна е пораката што ја донесуваат тие симболи.

Литература

- Аристотел: За поетиката – Култура, Скопје, 1990.
 Бановиќ-Марковска Ангелина: Интерпретативни стратегии – Скопје, Ѓурѓа, 1999.
 Библија, Свето писмо.
 Блок, Александар: Ни снови ни јава – Београд, СКЗ, 1959.
 Вангелов, Атанас: Исказот и стварноста - Скопје, Детска радост, 1995.
 Јунг, Карл Густав: Архетиповите на колективното несвесно – Скопје, Ѓурѓа, 2006.
 Јунг, Карл Густав: Исток-запад цивилизации – Скопје, Ѓурѓа, 2007.
 Јунг, Карл Густав: Човјек и негови симболи – Љубљана, Младост, 1987.
 Капушевска-Дракулевска, Лидија: Маргарита по трагите на мајсторот – Скопје, Магор, 2006.
 Капушевска-Дракулевска, Лидија: Поетика на изненадувањето – Скопје, Магор, 2003.
 Капушевска-Дракулевска, Лидија: Поетика на несознајното – Скопје, Магор, 2001.
 Конески, Блаже: Стари и нови песни (предговор „Еден опит“) – 1979.
 Лужина, Јелена: Лична библиотека (прв рафт) – Скопје, Силсонс, 2008.
 Лужина, Јелена: Отаде (вежби по толкување) – Скопје, Матица, 2008.
 Миниси, Нуло: Европски книжевни студии – Скопје, Култура, 2004.
 Николовска, Кристина: „Каде после последната поезија на Анте?“ (Кон аманетното златно поетско семе на Анте Поповски: Две тишини, Коска паленица и Пророчки труби) – Скопје, Pro littera, 2005.
 Поповски, Анте: Две тишини – Скопје, Pro littera, 2003.
 Тодоров, Цветан: Поетика – Скопје, Наша книга, 1991.
 Ќорвезироска, Оливера: „Врз крстот на зборот“, во: Две тишини – Скопје, 2003.